

СОЦІАЛЬНА МЕДИЦИНА

УДК 616-036.86-057.36

Білій О.В.¹,
Коваль О.В.¹,
Романюк Ю.А.²,
Набойченко О.В.¹,
Стукан Л.І.¹

АНАЛІЗ ПЕРВИННОЇ ІНВАЛІДНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ФОРМУВАННЯ

¹Науково-дослідний інституту проблем військової медицини ЗС України

²Клініка амбулаторної допомоги Головного військово- медичного клінічного центру „ГВКГ”

³Центральна військово-лікарської комісія МО України

Резюме. В статті наведені дані проведеного дослідження первинної інвалідності офіцерів та військовослужбовців за контрактом Збройних Сил України. Визначено та проаналізовано структуру первинної інвалідності військовослужбовців за віком, статтю, терміном служби, нозологічним формам, групам інвалідності, причинному зв'язку та встановлено особливості її формування.

Ключові слова: військовослужбовці, первинна інвалідність, класи хвороб, групи інвалідності, причинний зв'язок.

Вступ. Інвалідність є важливою державною медико-соціальною проблемою та однією з складових, що характеризує стан здоров'я населення країни [9]. Якщо раніше шляхи рішення проблеми інвалідності бачилися переважно в медичній площині, то зараз на перший план виходить її соціальна складова [1, 3]. На теперішній час інвалідом визнається особа, що має порушення здоров'я зі стійким розладом функцій організму, обумовлене захворюваннями, наслідком травм або дефектами, що призводить до обмеження життєдіяльності й викликає необхідність його соціального захисту [2].

В наявних літературних джерелах відсутній аналіз первинної інвалідності військовослужбовців Збройних Сил (далі – ЗС) України. Зустрічаються поодинокі публікації на цю тему, де питання первинної інвалідності військовослужбовців висвітлюється лише частково [3]. Стан інвалідності в ЗС України на сьогоднішній день є недосконало вивченим. Поясненням цьому може бути відсутність повної інформаційної бази інвалідів Міністерства Оборони (далі – МО) України за рахунок втрати інформації на етапах її збирання на державному та відомчому рівнях [7].

При формулюванні причини інвалідності у військовослужбовців ЗС України, окрім нозологічної форми та класу захворювання, важливу роль відіграє соціальна причина, яка визначаєть-

ся медико-соціальними експертними комісіями (далі – МСЕК) водночас з групою інвалідності. Введення терміну “соціальна” підкреслює соціальну значущість причини інвалідності: розмір пенсії та види пільг визначаються залежно від причини інвалідності, тому в деяких літературних джерелах взагалі виділяють “цивільні” та “військові” її причини [8].

В даній статті мається за мету визначити особливості формування первинної інвалідності військовослужбовців ЗС України, проаналізувати її розподіл за віком, статтю, терміном служби, нозологічним формам, групам інвалідності та причинному зв'язку.

Матеріали та методи дослідження

Об'єкт дослідження – стан здоров'я військовослужбовців ЗС України, предмет – первинна інвалідність військовослужбовців ЗС України та її структура. **Матеріалами дослідження** слугували керівні документи з питань соціального захисту військовослужбовців, картки викопіювання виписок із акту огляду МСЕК (ф.№157-1/0) – 726 од. та картки викопіювання свідоцтв про хворобу (ф.№13) – 726 од., що надходили до Центральної військово-лікарської комісії (ЦВЛК) для оформлення одноразової грошової допомоги (за 2009–2011 роки). **Методи дослідження:** статистичний, аналітичний, системного аналізу.

Результати досліджень та їх обговорення

На сьогодні між МСЕК та ВЛК (ЦВЛК) не передбачено зворотного інформаційного зв'язку у вигляді форм статистичної звітності. В переважній більшості випадків, виписки із акту огляду МСЕК за вимогою надходять до районних та міських комісаріятів для оформлення пенсії по інвалідності. Після затвердження постанови 6 щодо виплати одноразової грошової допомоги інвалідам військовослужбовцям та звільненим з військової служби, частково інформація з 2008 року почала надходити до ЦВЛК. Саме ці дані були використані нами для аналізу первинної інвалідності військовослужбовців ЗС України.

Встановлення причинного зв'язку захворювань (поранень) у військовослужбовців ЗС України визначають військово-лікарські комісії. Якщо особа, яка звільнена з лав ЗС України за станом здоров'я, має висновок ВЛК, затвердженний Центральною ВЛК про причинний зв'язок захворювання (поранення, травми, контузії, каліцтва), то при встановленні первинної інвалідності питання про її причину МСЕК визначає відповідно до формулювання ВЛК. Змінювати формулювання цих висновків МСЕК не правомірна [4], адже розмір соціальних виплат та пільг при визнанні особи інвалідом залежить від формулювання причинного зв'язку.

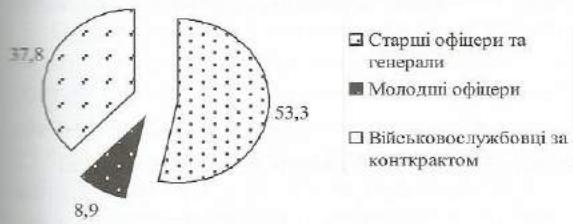

Рис. 1. Структура випадків первинної інвалідності військовослужбовців ЗС України за контингентом, %

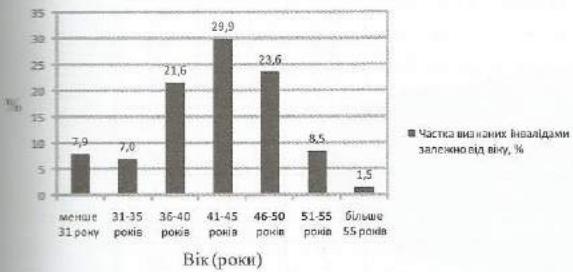

Рис. 2. Структура випадків первинної інвалідності військовослужбовців ЗС України за віковими групами

Розподіл випадків первинної інвалідності військовослужбовців ЗС України за контингентом показано на рис. 1.

На долю старших офіцерів та генералів припадає більше половини визнаних інвалідами військовослужбовців (53,3 %), військовослужбовцям за контрактом належить більше третини випадків (37,8 %). У досліджуваній сукупності вперше визнаних інвалідами переважали особи чоловічої статі – чоловіків було 84,0 %, жінок – 16,0 %.

Структура випадків первинної інвалідності військовослужбовців ЗС України за віковими групами подана на рис. 2.

Як видно з рисунку 2 вікова група до 35 років в структурі первинної інвалідності військовослужбовців ЗС України вже налічує 14,9 %, і це при тому, що військові контингенти комплектуються із молодих та здорових людей після відповідного відбору і медичної комісії. За наступні 10 років кількість випадків первинної інвалідності різко збільшується і досягає свого максимуму у віці 41-45 років (29,9 %) та дещо зменшується у віці 46-50 років (23,6 %). За наступні 5 років первинна інвалідність встановлюється значно рідше (8,5 %), а після 55 років складає лише 1,5 % випадків (рис. 3).

Як видно з рис. 3, кількість випадків первинної інвалідності закономірно збільшується з терміном перебування на службі, але максимального значення набуває досить швидко вже після 15 років служби та надалі має поступову тенденцію до зниження.

За тяжкістю інвалідності первинні інваліди у 74,2 % випадків були віднесені до III групи, у 24,3 % – до II групи та у 1,5 % випадків – до I групи інвалідності (рис. 4).

Усі військовослужбовці, яким була встановлена група інвалідності, були звільнені з лав ЗС України за станом здоров'я. Формування груп інвалідності відповідно до обмеження ступеню придатності військовослужбовців до військової служби ілюструє рис. 5.

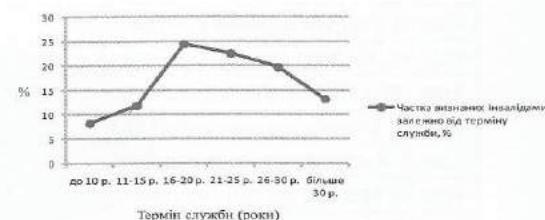

Рис. 3. Залежність первинної інвалідності військовослужбовців ЗС України від терміну служби

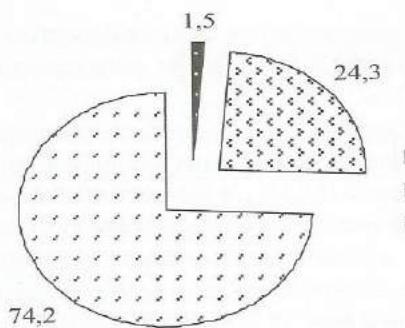

Рис. 4. Структура первинної інвалідності військовослужбовців ЗС України за групами інвалідності, %

Першу групу інвалідності складають виключно військовослужбовці, які були визнані непридатними до військової служби з виключенням з військового обліку. Друга група інвалідності також наполовину складається з вказаної категорії військовослужбовців. Найчисленнішу, – третю групу інвалідності, формують в основному військовослужбовці, які були визнані непридатними до військової служби в мирний час, обмежено придатними у воєнний час (46,0 %) та обмежено придатними (37,9 %). Тому професійна дисканаліфікація військовослужбовців за медичними показаннями, навіть у випадку встановлення обмеженої придатності до військової служби,

Рис. 5. Структура груп інвалідності військовослужбовців ЗС України залежно від ступеню придатності до військової служби, %.

може передбачати групу інвалідності.

Розподіл випадків первинної інвалідності військовослужбовців ЗС України за класами хвороб, що інвалідизують хворого, за МКХ-10 подано в таблиці.

Як видно із таблиці, перше рангове місце в структурі первинної інвалідності військовослужбовців ЗС України, згідно МКХ-10, посідають травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх чинників (клас XIX) – 30,5%. На другому ранговому місці з незначним відривом знаходяться хвороби системи кровообігу (клас IX). Їх частка складає 27,8 %. Третє та четверте рангове місце посідають хвороби кістково-м'язової системи

Таблиця

Розподіл випадків первинної інвалідності військовослужбовців ЗС України за класами хвороб

Класи хвороб за МКХ-10	Абс.	%	Ранг
Клас I. Інфекційні та паразитарні хвороби	7	1,0	XI
Клас II. Новоутворення	68	9,4	IV
Клас III. Хвороби крові та кровотворних органів	5	0,7	XII
Клас IV. Ендокринні хвороби, розлади харчування та обміну речовин	31	4,3	V
Клас V. Розлади психіки та поведінки	15	2,1	IX
Клас VI. Хвороби нервової системи	29	4,0	VI
Клас VII. Хвороби ока та придаткового апарату	12	1,6	X
Клас VIII. Хвороби вуха та сокоподібного відростка	2	0,3	XIII
Клас IX. Хвороби системи кровообігу	202	27,8	II
Клас X. Хвороби органів дихання	12	1,6	X
Клас XI. Хвороби органів травлення	28	3,9	VII
Клас XII. Хвороби шкіри та підшкірної клітковини	7	1,0	XI
Клас XIII. Хвороби кістково-м'язової системи	69	9,5	III
Клас XIV. Хвороби сечостатевої системи	16	2,2	VIII
Клас XIX. Травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх чинників	223	30,7	I
Усього по класам I-XIX	726	100	

ми (клас XIII) та новоутворення (клас II) майже з однаковою часткою в структурі (9,5 % і 9,4 % відповідно). Зазначені класи хвороб складають 77,4 % причин інвалідизації. Наступні місця посідають відповідно ендокринні хвороби, розлади харчування та обміну речовин (клас IV) – 4,3 %, хвороби нервової системи (клас VI) – 4,0 %, хвороби органів травлення (клас XI) – 3,9 %.

Слід відмітити, що серед причин первинної інвалідності дорослого населення України на першому та другому місці знаходяться хвороби системи кровообігу та новоутворення, в той час як травми посідають третє місце 5.

XIX клас хвороб в структурі первинної інвалідності військовослужбовців представлений переважно наслідками закритих черепно-мозкових травм – 72,2 %. Серед хвороб системи кровообігу перше рангове місце займає гіпertonічна хвороба – 41,1 %, друге – ішемічна хвороба серця – 11,4 %, третє – церебораскулярні захворювання – 8,4 %. Хвороби кістково-м'язової системи на 43,5 % представлені дегенеративно-дистрофічними змінами хребта в поєднанні з радикулопатіями. Клас ендокринних хвороб сформований переважно за рахунок цукрового діабету – 80,6 %, нервові хвороби на третину представлені наслідками перенесеної нейроінфекції – 34,5 %, хвороби органів травлення на 46,4 % складаються з виразкової хвороби шлунку та дванадцятипалої кишki.

Перша група інвалідності на 80 % представлена новоутвореннями. Друга група інвалідності на 79,0 % складається з наступних класів хвороб: травми – 30,1 %, хвороби системи кровообігу – 23,9 %, новоутворення – 18,2 %, хвороби нервової системи – 6,8 %. Третя група інвалідності представлена на 31,3 % травмами, на 29,6 % –

хворобами системи кровообігу, на 10,7 % – хворобами кістково-м'язової системи та на 5,4 % – новоутвореннями. Перераховані класи хвороб складають разом 77,0 % в структурі третьої групи інвалідності (див. рис. 6, 7, 8).

Суттєве значення мають причини, при яких поранення (контузія, травма, каліцтво) пов'язане з виконанням обов'язків військової служби, що передбачає більші виплати.

При аналізі випадків первинної інвалідності у військовослужбовців було встановлено наступні причинні зв'язки:

- травма, ТАК, пов'язана з виконанням обов'язків військової служби – 25,5 %;
 - травма одержана в результаті нещасного випадку, НІ, не пов'язана з виконанням обов'язків військової служби – 1,0 %;
 - захворювання, ТАК, пов'язані з проходженням військової служби – 69,5 %;
 - інший причинний зв'язок захворювання, травми (контузії, поранення, каліцтва) з виконанням обов'язків військової служби та проходженням військової служби – 4,0 %.
- (рис. 9)

Інвалідність військовослужбовців можна розглядати як складову віддалених наслідків військової служби, так як військові контингенти комплектуються із молодих та здорових людей після відповідного відбору і медичної комісії. Враховуючи, що військовослужбовці частіше від цивільного населення зазнають психічних і фізичних навантажень та впливу інших шкідливих чинників як в умовах воєнних дій так і в мирний час, це дозволяє розглядати військову службу як окремий фактор ризику розвитку інвалідизуючої патології.

Перша група інвалідності

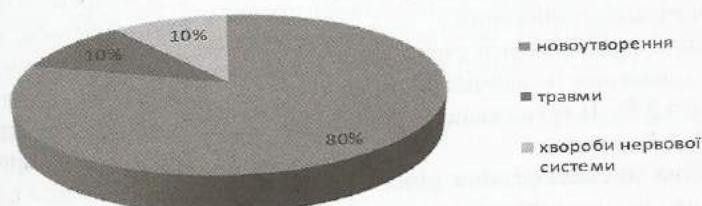

Рис. 6. Структура першої групи інвалідності за нозологіями

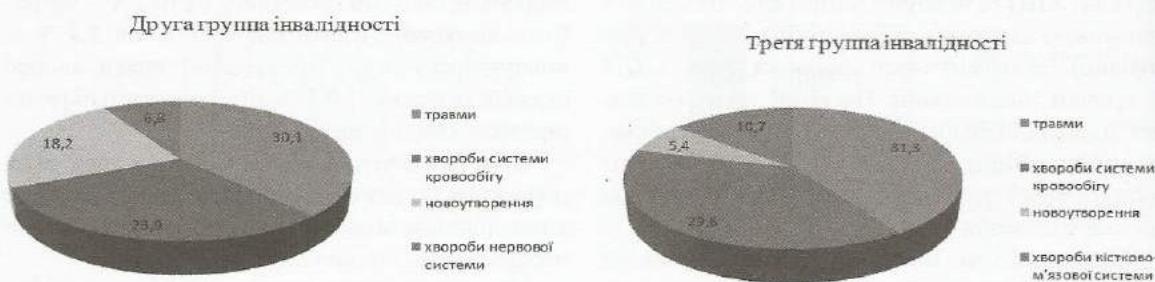

Рис. 7. Структура другої групи інвалідності за нозологіями

Рис. 8. Структура третьої групи інвалідності за нозологіями

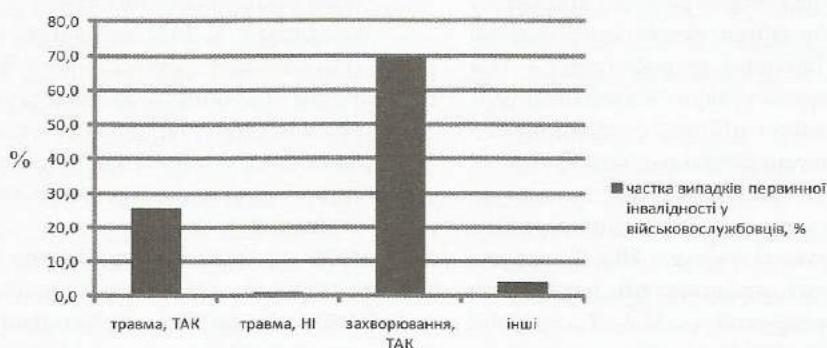

Рис. 9. Причинний зв'язок випадків первинної інвалідності військовослужбовців

Висновки

- Первинна інвалідність військовослужбовців ЗС України встановлюється найчастіше у осіб старше 35 років з максимальними показниками у віці 41–45 років та значно рідше після 50 років. Кількість випадків первинної інвалідності набуває максимального значення досить швидко вже після 15 років служби та надалі має поступову тенденцію до зниження.
- За тяжкістю інвалідності в структурі первинної інвалідності найчисленніша III група – 74,2 %, II група складає 24,3 %, I група – 1,5 %.
- Професійна дискваліфікація військовослужбовців за медичними показаннями навіть у випадку встановлення обмеженої

придатності до військової служби може передбачати групу інвалідності.

- Перше рангове місце в структурі первинної інвалідності військовослужбовців ЗС України, згідно МКХ-10 посідають травми, отруєння та деякі інші наслідки дій зовнішніх чинників (клас XIX) – 30,5%, друге – хвороби системи кровообігу (клас IX) – 27,8 %, третє та четверте рангове місце посідають хвороби кістково-м'язової системи (клас ХІІІ) та новоутворення (клас ІІ) майже з однаковою часткою в структурі (9,5 % і 9,4 % відповідно). Зазначені класи хвороб складають 77,4 % причин інвалідизації. За тяжкістю патології і, відповідно, ступенем інвалідизації класи хвороб мають наступну послідовність: ІІ, XIX, IX, VI, ХІІІ.

АНАЛИЗ ПЕРВИЧНОЇ ИНВАЛИДНОСТИ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ
ВООРУЖЕННЫХ СИЛ УКРАИНЫ И ОСОБЕННОСТИ ЕЕ ФОРМИРОВАНИЯ

Белый А.В., Коваль А.В., Романик Ю.А., Набойченко А.В., Стукан Л.И.

Резюме. В статье приведены данные проведенного исследования первичной инвалидности офицеров и военнослужащих по контракту Вооруженных Сил Украины. Определена и проанализирована структура первичной инвалидности военнослужащих по возрасту, полу, сроком службы, нозологическим формам, группам инвалидности, причинной связи и установлены особенности ее формирования.

ANALYSIS OF THE PRIMARY DISABILITY OF THE ARMED FORCES
OF UKRAINE AND ESPECIALLY ITS FORMATION

Bilyi A., Smith A., Romaniuk JA, Naboychenko OV, Stukan LI

Summary. The article presents data of the study primary disability officers and contract servicemen of the Armed Forces of Ukraine. Identified and analyzed the structure of the primary disability of military age, sex, lifetime, nosology, group disability, causal connection and the peculiarities of its formation.

Список літератури

1. Інструкція про встановлення груп інвалідності. Затверджено Наказом Міністерства охорони здоров'я України 07.04.2004 №183 // Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 22 квітня 2004 р. за № 516/9115.
2. Іпатов А.В. Інвалідність як інтегрований показник стану здоров'я населення України: монографія / Іпатов А.В., Сергієні О.В., Войтчак Т.Г. – Дніпропетровськ: “Пороги”, 2002. – 341 с.
3. Первинна інвалідність військовослужбовців СБУ та аналіз факторів, що сприяють її формуванню / А.В. Іпатов, О.В. Сергієні, Г.І. Тітов [та ін.] // Вісник соціальної тігієні та організації охорони здоров'я України. – 2007. – №4. – С.12–17.
4. Наказ Міністра оборони України № 402 від 14.08.08 р. “Про затвердження Положення про військо-во-лікарську експертизу в Збройних Силах України”.
5. Основні показники інвалідності та діяльності медико-соціальних експертних комісій України за 2003, 2004, 2005 роки: Аналітико-інформаційний довідник / під. ред. В.В.Маруніча. – Дніпропетровськ, “Пороги”, 2004, 2005, 2006.– 95, 97, 102 с.
6. Постанова Кабінету Міністрів України Про затвердження Порядку та умов призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), поранення (контузії, травми або каліцтва) чи інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних і резервістів, привезених на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, та інвалідності звільнених з військової служби (зборів) осіб №499 від 28.05.2008/ Офіційний вісник України від 09.06.2008 – 2008 р. – № 39. – 17 с. стаття 1298, код акту 43192/2008
7. Романик Ю.А. Основні тенденції показників інвалідності в Збройних Силах України / Ю.А. Романик, О.В. Набойченко, І.Г. Заковоротна // Проблеми військової охорони здоров'я: [зб.наук.праць Української військово-медичної академії / наук. ред. Білий В. Я.]. – К. УВМА, 2009. – Вип. 25 – С. 83 – 90.
8. Социальные причины инвалидности: учебно-методическое пособие // под ред. М.В.Коробова. – Санкт-Петербург, 2000. – 47 с.
9. Соціальна медицина та організація охорони здоров'я: підручник / під ред. Ю.В. Вороненка, В.Ф. Москаленка. – Тернопіль.: “Укрмедкнига”, 2000. 673 с. – С. 155–161.